

DANUTA PENKALA-GAWĘCKA
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM,
Poznań

MIKROPOLITYKA ETNICZNOŚCI.
OBCHODY WIOSENNEGO ŚWIĘTA *NAURYZ*
W POSTSOWIECKIM KAZACHSTANIE

Przyglądając się wykazom świąt obchodzonych oficjalnie w postsowieckich republikach Azji Środkowej, można dostrzec – mimo pewnych różnic – zastanawiającą prawidłowość. W wykazach tych, obok niektórych uroczystości zachowanych z czasów Związku Radzieckiego (jak Dzień Kobiet czy Dzień Zwycięstwa) występują nowe, związane z uzyskaniem niepodległości (święto niepodległości, konstytucji itp.). Obok nich pojawiły się, na przykład w Uzbekistanie i Tadżykistanie, święta muzułmańskie: święto ofiary (*Qurban-Hait* – uzb., *Kurban-Bairam* – turkm.) i święto wyznaczające koniec Ramadanu (*Hait* – uzb., *Ramadan-Bairam* – turkm.). Ponadto, we wszystkich środkowoazjatyckich państwach ustanowiono jako oficjalne święto państwowe dzień przypadający na ekwinokcjum wiosenne. Święto to zwane jest w Kazachstanie *Nauryz*, w Kirgistanie *Nooryz*, w Uzbekistanie *Nawruz*, w Turkmenistanie *Nouruz*, a w Tadżykistanie *Nauruz*. Ma ono bardzo dawne korzenie, ale w okresie sowieckim zostało w dużej mierze zapomniane. Tylko w niektórych częściach tego obszaru przetrwało do czasów uzyskania niepodległości przez środkowoazjatyckie republiki. Rodzi się pytanie, dlaczego właśnie temu świętu nadano tak dużą rangę w nowopowstałych państwach¹.

Próba odpowiedzi na to pytanie prowadzi do zagadnienia ideologii nacjonalistycznych, ich znaczenia dla legitymizacji rozwijających się organizmów państwowych oraz meandrów polityki etnicznej prowadzonej przez rządy tych państw. Interesujące byłoby porównanie, jakie elementy, i dlaczego, zaakcentowano w dyskursie politycznym, społecznym oraz w programach obchodów tego święta w poszczególnych krajach². Można by również prześledzić jego „karierę”, skupiając się

¹ W Kazachstanie *Nauryz* występuje na liście oficjalnych świąt w następującym ich zestawie: święto narodowe: 16 grudnia – Dzień Niepodległości (obchodzony 16 i 17 grudnia); święta państwowe: 1–2 stycznia – Nowy Rok, 8 marca – Międzynarodowy Dzień Kobiet; 22 marca – *Nauryz*, 1 maja – Święto Jedności Narodu Kazachstanu, 9 maja – Dzień Zwycięstwa, 30 sierpnia – Dzień Konstytucji, 25 października – Dzień Republiki.

² Studia na ten temat prowadzi amerykańska badaczka, Laura Adams, którą interesuje problem, w jaki sposób tożsamość narodowa znajduje wyraz w obchodach święta *Nauryz/Nawruz* oraz Święta Niepodległości w Kazachstanie i Uzbekistanie.

na zjawiskach retradycjonalizacji, przekształceń tego święta, pojawiania się elementów „nowych tradycji”. Nie jest to jednak głównym celem mojego artykułu. Spróbuję natomiast ukazać, jak święto *Nauryz* w postsowieckim Kazachstanie wyraża, w mikroskali, tendencje występujące w polityce etnicznej/narodowej tego państwa³.

POCHODZENIE ŚWIĘTA NAURYZ I JEGO LOSY

Nauryz (*nawriż*), czyli „nowy dzień”, wywodzi się od dawnego, staroirańskiego święta Nowego Roku (*Nouruz*), liczonego według kalendarza solarnego. Miało ono silne związki z zoroastryzmem. Przypadało na wiosenne zrównanie dnia z nocą, znamionując przezwycięzenie zimy i odżywianie przyrody, a jego celebrowanie miało zapewnić płodność i obfite zbiory. Pierwotnie charakterystyczne dla ludów rolniczych, przejęte zostało później przez turkojęzycznych koczowników Azji Środkowej. Jego pochodzenie od ludów irańskich jest dobrze udokumentowane, co podkreśla na przykład kazachska etnografka, Raušan Mustafina, pisząc: „Obyczaj świętowania Nowego Roku wywodzi się ze staroirańskich tradycji (...), które rozprzestrzeniły się szeroko u ludów Azji Przedniej i Centralnej” (2003, s. 106). Zdaniem Alego Attara (1998, s. 244), to imigranci iranojęzyczni rozszerzyli irański *Nouruz* i tadżycki *Nauruz* poza tereny jego pochodzenia.

Święto to nie było związane z islamem i nie odprawiano w owym dniu żadnych muzułmańskich obrzędów⁴, niemniej odnotowano pewne późniejsze wpływy religii muzułmańskiej na jego obchody. Wskazując na te oddziaływania, G. Razdykova pisze, że u Kazachów czytano czasem w *Nauryz* fragmenty Koranu dla uczczenia pamięci proroka Kydyra (wędrownego, „ukrytego” świętego) albo świętego zwanego Dikan-baba (Dziad-rolnik), a także zmarłych przodków (2007, s. 293). Ten ostatni zwyczaj świadczy wyraźnie o przekształceniu święta mającego korzenie irańskie, pod wpływem lokalnych tradycji koczowników⁵. W *Nauryz* Kazachowie zwracali się do duchów przodków (*arwaq*), odwiedzali mogiły zmarłych i składali im ofiary (Mustafina 2003, s. 110). Elizabeth Bacon (1980, s. 45) podaje, że dawniej *Nauryz* świętowali jedynie Kazachowie z terenów południowych, gdzie wpływy

³ Artykuł powstał na podstawie literatury przedmiotu oraz moich własnych obserwacji obchodów święta *Nauryz* w Ałmaty, prowadzonych podczas pobytu w Kazachstanie w latach 1995–2000. Terminy kazachskie podaję w transkrypcji turkologicznej, prócz nazwy *Nauryz*, którą zapisuję w polskiej wersji językowej, podobnie jak nazwy miejscowości (oraz nazwisko prezydenta Kazachstanu). Nazwy i nazwiska rosyjskie piszę zgodnie z zasadami transliteracji alfabetu rosyjskiego.

⁴ Na przykład Gleb Snesarev podaje, że „wszędzie w Azji Środkowej nauruz był świętem wiosny, nowego roku, początku prac rolnych”, a przedmuzułmańska natura tego święta potwierdzona jest przez źródła pisane (1969, s. 205). Było ono nawet zwalczane przez islam sunnicki, natomiast szyizm zaakceptował *Nouruz* jako święto muzułmańskie (Attar 1998, s. 238).

⁵ Upamiętnianie przodków, połączone z przekonaniem, że ich duchy nieustannie wpływają na losy swych potomków, przetrwało okres sowiecki i nadal odgrywa bardzo ważną rolę w życiu duchowym Kazachów i innych narodów środkowoazjatyckich. Mimo że wywodzi się z czasów przedmuzułmańskich, współcześnie traktowane jest jako ważna część „muzułmańskości” (kaz. *musilmanşılıq*) mieszkańców Azji Środkowej (zob. Privratsky 2001, s. 114–153).

ludów irańskich były znacznie silniejsze niż na północnych stepach. Natomiast zdaniem wielu etnografów kazachskich, święto to było wspólne dla wszystkich Kazachów, zarówno tych zajmujących się rolnictwem, jak i koczowników – pastery. Taki pogląd wyraża na przykład D. H. Karmyševa (1986, s. 50).

Według opisów etnografów, Kazachowie w *Nauryz* w symboliczny sposób przewycięzali trudy zimy, radując się z pomyślnego utrzymania stad – podstawy swego bytowania. Spożycie specjalnego posiłku *nawrız köže*, obrzędowej zupy przygotowywanej z siedmiu rodzajów produktów⁶, miało zapewnić obfitość różnorodnego pożywienia przez cały rok. Trzy dni obchodów wypełniały różne gry, zawody i zabawy; wszyscy mieszkańcy *aułu*⁷ odwiedzali się nawzajem, składali życzenia szczęścia i pomyślności (Kalyšev 1995, s. 198).

Można jednak zauważyć, że w pracach części kazachskich etnologów piszących o rodzimych tradycjach, znaczenie tego święta nie było szczególnie akcentowane. Autorka dobrze udokumentowanych etnograficznie prac, Nurilâ Šahanova, wspomina jedynie o *nawrızdama*, obrzędowym poczęstunku urządzanym przed opuszczeniem zimowych pastwisk. Każda rodzina zapraszała w gości sąsiadów i ugasała ich jadłem pozostałym z zimowych zapasów (1998, s. 117). Podobny poczęstunek miał też miejsce przy okazji powrotu z letnich pastwisk – uroczystości te miały ścisły związek z sezonowym cyklem życia koczowników. Również A. B. Kalyšev, opisując przebieg *Nauryzu* na podstawie źródeł z końca XIX wieku, nie poświęca mu szczególnie dużo uwagi, podkreśla natomiast, że „ze świętowaniem wiosny związane jest inne święto, cieszące się szczególną popularnością wśród koczowników” – dzień wyjścia z pastwisk zimowych na letnie wczesną wiosną oraz podobnie obchodzony powrót, późną jesienią, na zimowe siedliska (1995, s. 199).

Zdaniem Karmyševiej, tradycja *Nauryzu* była żywa na ziemiach kazachskich przed II wojną światową i zaczęła zamierać dopiero w okresie powojennym; w niektórych rejonach ówczesnej Kazachskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej trwała jeszcze w latach 1960. (1986, s. 50–51). O. B. Naumova utrzymuje natomiast, że w północnych, wieloetnicznych rejonach *Nauryz* nie był już obchodzony od kilku dziesięcioleci poprzedzających powstanie niepodległego Kazachstanu. Nawet na rdzennie kazachskich terenach południowych, w latach 1980. młode pokolenie rzadko uczestniczyło w święcie i jedynie starsi Kazachowie chodzili od domu do domu, by popróbować *nawrız köže* (Naumova 1992, s. 29). Także Mustafina twierdzi, że w latach 1980. z dawnego, rozbudowanego święta pozostał tylko zwyczaj przygotowywania i spożywania tego specjalnego, gotowanego tylko raz w roku posiłku (2003, s. 107).

⁶ Ważnym składnikiem tej zupy są ziarna pszenicy. W tradycji kazachskiej, do produktów zbożowych dołączono również mięso i tłuszcz. Skład kazachskiej *nawrız köže* mógł być różny. Podaje się na przykład, że owe siedem rodzajów pożywienia to mięso (albo kilka rodzajów mięsa), tłuszcz, cebula, pszenica, suszony ser *qurt* i mleko oraz sól. Mustafina podkreśla, że zawsze musiało to być siedem rodzajów produktów żywnościowych, ponieważ z liczbą siedem ludy turkijskie wiązały szczęście i dostatek (2003, s. 107). Podobne symboliczne znaczenie miała liczba siedem w tradycji ludów irańskich.

⁷ *Aul* – rosyjska forma kazachskiego słowa *auıl*, oznaczającego osadę, wioskę (dawniej – czasową osadę grupy wspólnie koczującej).



Fot. 1. Juryty przed gmachem dawnego parlamentu – *Nauryz*, Almaty 2008 (fot. Zuzanna Grzywacz).

„REWITALIZACJA” NAURYZU

Otwarta kampania na rzecz odrodzenia „święta wiosny” rozpoczęła się w republikach środkowoazjatyckich pod koniec okresu sowieckiego, wraz ze wzrostem nastrojów nacjonalistycznych. Próby wprowadzenia obchodów *Nauryzu* nie napotykały oporu władz centralnych. Hilda Eitzen zauważa, że w latach 1970–1980. w ZSRR dekretowano szereg nowych, świeckich uroczystości, a „święto wiosny” doskonale mieściło się w tym projekcie. Miało korzenie nie w islamie, lecz w przeszłości przedmuzułmańskiej, a ponadto jego obchody mogły być połączone z kampanią siewną (Eitzen 1999, s. 75–76)⁸. Zaczęto je także prezentować jako „święto młodości”⁹.

W 1988 i 1989 roku *Kazahstanskaja pravda* oznajmiała, że świętowanie *Nauryzu* miało miejsce w kilku miastach na południu republiki, a mianowicie w Alma

⁸ Hilda Eitzen (1999, s. 82–83) opisuje scenariusze „nowych obrzędów”, opracowane w latach 1970. Na przykład w obchodach w Semipałatyńsku próbowano połączyć *Nauryz* z rosyjską „maslenicą” (zapustami), a nawet dodano postaci związane ze świętowaniem Nowego Roku – Dziadka Mroza i Śnieżynkę (*Sneguročka*).

⁹ Na przykład w Tażyckiej SRR w przygotowaniach obchodów brała aktywny udział organizacja komsomolska, a w program święta włączono wybór „najpiękniejszej i najbardziej wartościowej dziewczyny jako symbolu wiosny” (Attar 1998, s. 235).



Fot. 2. Kazachowie w strojach narodowych – *Nauryz*, Ałmaty 1999 (fot. Tomasz Kutkowski).

Acie, Czymkencie¹⁰ i Tałdy-Kurganie, i wszędzie towarzyszyła mu symbolika narodowa. Na placach stawiano jurty, przygotowywano narodowe potrawy, organizowano także zawody w tradycyjnych zapasach i demonstrowano kazachskie obyczaje, na przykład „odsłonięcie twarzy panny młodej” (*betašar*), będące częścią obrzędu weselnego¹¹. Tak więc, była to manifestacja „kazachskości”, elementów kulturowych związanych z tożsamością Kazachów. Z drugiej strony jednak, już wtedy do udziału w obchodach zapraszano przedstawicieli narodowości nie-kazachskich. „W obchodach *Nauryzu* w Ałma Acie w 1989 roku uczestniczyły dziewczęta w strojach narodowych, reprezentujące, między innymi, narodowość kazachską, rosyjską, niemiecką, dungańską, koreańską, ujęgurską” (Eitzen 1999, s. 84).

Obchodzony w ten sposób *Nauryz* niewiele miał wspólnego z tradycyjnym świętem. Jak pisze Naumova, dowodzi tego także fakt, że jego obchody oderwano od tradycyjnego dnia ekwinokcjum wiosennego i w latach 1988–1989 świętowano *Nauryz* w kwietniu, przy czym uroczystości trwały przez cały miesiąc. Autorka ta podaje, że w 1991 roku ów błąd naprawiono – 21 marca, dzień *Nauryzu*, został ogłoszony świętem narodowym i dniem wolnym od pracy (Naumova 1992, s. 30). Zgodnie z moimi obserwacjami prowadzonymi w Ałmaty w latach 1995–2000, dniem wolnym od pracy i głównym terminem świętowania był zawsze 22 marca,

¹⁰ Ówczesna nazwa dzisiejszego Szymkentu.

¹¹ „W Ałma Acie przeprowadzono konkursy walk tradycyjnych, a w Czymkencie zademonstrowano obrzęd weselny *betaszar* i ludową zabawę *altybakan* [na tradycyjnych huśtawkach]” (*Kazachstanskaja pravda*, 24.03.1989).

choć pierwsze uroczystości zaczynały się już w przeddzień. Również obecnie *Nauryz* – Święto Wiosny, figuruje w spisie świąt państwowych pod datą 22 marca. To zamieszanie z dokładnym odniesieniem czasowym święta niewątpliwie świadczy, iż tradycja *Nauryzu* w okresie sowieckim nie była już silna i jego odradzanie, czy nawet – jak ujęła to jedna z badaczek (Tabyśaliewa 1993, s. 47) – „reanimacja”, na początku lat 1990. nastroczało wiele trudności¹².

W tym czasie wydrukowano szereg popularnych broszur charakteryzujących to święto, a w lokalnych gazetach publikowano reprinty artykułów o *Nauryzie* z początku XX wieku (Privratsky 2001, s. 112). W roku 1996, co odnotowała prasa kazachstańska, zwrócono się o pomoc w zorganizowaniu *Nauryzu* do „specjalistów” – pracowników przedstawicielstwa kulturalnego przy ambasadzie Iranu. Także później, każdego roku, propagowano obchody święta na łamach gazet, zapraszając etnografów i kulturoznawców, by przypominali, na czym polegało tradycyjne świętowanie. Autorzy powoływali się na wzmianki o *Nauryzie* w pismach kazachskich uczonych i pisarzy, opisywali zwyczaje, których głównym motywem miało być rozwijanie „najlepszych ludzkich przymiotów – otwartości, serdeczności, uczynności, miłosierdzia” (Kenżeahmetuly 2000).

Zastanawiając się nad procesami odradzania czy ożywiania święta *Nauryz*, trzeba uznać, że nie mamy tu do czynienia z „tradycją wynalezioną” w rozumieniu Erica Hobsbawma. Nie jest to bowiem tradycja „sztuczna”, „wymyślona” (jak pisał Hobsbawm: „siły i elastyczności autentycznych tradycji nie można mylić z «wymyśleniem tradycji»”, (2008, s. 16)). Można by ją raczej nazwać, za Alainem Babadzanem, „tradycją adaptowaną” (2000, s. 151). *Nauryz* nie jest nowym, sztucznie wytworzonym świętem. Zachowuje wyraźną ciągłość, mimo przekształceń, mimo nadania mu charakteru święta państwowego. Na jego żywotność wpływa zapewne to, że może być wykorzystywany dla celów politycznych, dostosowywany do współczesnych, często doraźnych potrzeb. Można w tym wypadku mówić o swoistej rewitalizacji tradycji¹³.

GLÓWNE NURTY W DYSKURSYJACH POLITYCZNYM W REPUBLICIE KAZACHSTANU

Nauryz odegrał istotną rolę w budowaniu tożsamości narodowej w okresie rodzin niepodległej Republiki Kazachstanu. Rozwinięły się wówczas dwa główne nurty w polityce etniczno-narodowej nowego państwa, które wpłynęły również na dalsze przekształcenia „święta wiosny”.

¹² M.S. Demidov (2002, s. 58–59) omawia podobne kłopoty z wyznaczeniem daty *Nouruzu* w Turkmenistanie, gdzie zastanawiano się nad reaktywowaniem lokalnego, wcześniejszego terminu jego obchodów (który przypadł na koniec lutego), ale ostatecznie wybrano datę tego święta przyjętą w Iranie i Afganistanie, czyli 21 marca. Eitzen (1999, s. 97) pisze, że w Kazachstanie na początku lat 1990. obchody *Nauryzu* trwały nawet tydzień i dłużej, dopiero w 1993 roku prezydent Nazarbajew zarządził ich ograniczenie z powodu trudności ekonomicznych.

¹³ A zatem – „przywracaniu sił witalnych”, ale także znajdowaniu nowych zastosowań, odmiennych, lepiej odpowiadających aktualnym potrzebom, funkcji, czemu towarzyszy dołączanie nowych elementów.

Pierwszy to nurt nacjonalistyczny, dążący do wzmocnienia poczucia tożsamości i odrębności kulturowej Kazachów, którzy uzyskali status narodu tytularnego. Potrzeba legitymizacji „ich państwa” w sytuacji, gdy przez długi jeszcze czas stanowili oni poniżej 50% ludności tego wieloetnicznego kraju¹⁴, wymagała podkreślania dawności tradycji, bogactwa i wartości kazachskiej kultury. W dyskurs nacjonalistyczny włączyli się naukowcy – historycy, filozofowie, etnologowie. Prowadzone przez nich badania, opatrzone etykietą studiów „etnokulturowych”, koncentrowały się wyłącznie na Kazachach, z pominięciem regionów wieloetnicznych. Celem takich projektów było „stworzenie modelu «prawdziwej» kazachkości, który najlepiej odpowiadałby wyobrażeniom o tradycjach przedsowieckich” (Schatz 2004, s. 83). W wielu pracach badacze kazachscy rozpisywali się o odległych początkach państwowości Kazachów, o ich religii, nazwanej „tengrianizmem” (bądź tengrismem) od imienia głównego bóstwa nieba – Tengri, przy czym wierzenia te zaczęto traktować jako wyraz religii monoteistycznej¹⁵. Rozpatrywano szczegółowo wartości duchowe i „filozofię koczowników”, budując mit uduchowionych, bliskich naturze, a zarazem głęboko myślących „ludzi stepu”, których bezpośrednimi spadkobiercami mieli być współcześni Kazachowie. Trzeba nadmienić, że niektórzy naukowcy krytykowali tę podporządkowaną ideologii mitotwórczą działalność swoich kolegów. Oponując przeciw niej, uznawali jednak przejawy nasilenia nacjonalizmu za rzecz naturalną u narodu, którego członkowie byli przez tak długi czas traktowani na swoich własnych ziemiach jako obywatele drugiej kategorii, a ponadto zachowali w pamięci zbiorowej wspomnienia genocydu popełnionego przez Rosjan na ich przodkach w latach 1930. W takim tonie o procesie tworzenia „narodowej samoświadomości” Kazachów pisał Berik Abdygaliev, argumentując, że ich nacjonalizm jest przejawem „instynktu samoobrony” i jako taki jest wręcz nieodzowny dla odrodzenia kultury narodowej (2007, s. 309–310).

W skrajnej postaci dyskursu nacjonalistycznego spotyka się takie głosy, jak wypowiedź Sultana Sartaeva, członka parlamentu, z 1995 roku: „Kazachstan jest państwem narodu kazachskiego, ponieważ tylko jeden naród, naród kazachski, żyje tutaj (...) wszystkie inne [grupy] to tylko przedstawiciele narodów, które mają gdzie indziej swoje etniczne państwa” (za: Dilleen 2005, s. 196). W pewnym sensie jest to rozwinięcie zaznaczonego w Konstytucji Republiki Kazachstanu rozdziału między Kazachami i innymi grupami etnicznymi (w konstytucji Kazachstan został

¹⁴ Wedle spisu ludności z 1989 roku, Kazachowie stanowili 40,1% mieszkańców, a Rosjanie – 37,4%. Dopiero spis powszechny z 1999 roku wykazał, że Kazachowie przekroczyli wreszcie „magiczną” granicę 50% (po raz pierwszy od 1926 roku stali się absolutną większością). Ich udział wyniósł wówczas 53,4%, a Rosjan – 30%, przy czym liczebność tych ostatnich spadła o ponad 1,5 mln (*Kratkie itogi...* 1999, s. 11). Do zmiany proporcji doprowadziły m.in. nasilone w pierwszej połowie lat 1990. procesy emigracji przedstawicieli nie-kazachskich narodowości oraz repatriacja dużej części Kazachów z Mongolii i z Uzbekistanu. Oblicza się, że liczba *oralmandar*, czyli kazachskich repatriantów, wyniosła około 500 tys. w ciągu pierwszych 13 lat niepodległości Kazachstanu (Dilleen 2005, s. 205).

¹⁵ Jak pisze etnograf Halel Argynbaev, twierdzenia takie nie są uprawnione. Na podstawie dostępnego materiału można jedynie przypuszczać, że u dawnych Turków istniała religia politeistyczna z naczelnym bóstwem niebiańskim (1995, s. 311).

nazwany pradawną ziemią przodków Kazachów, zamieszkałą przez „Kazachów i inne narodowości”).

Nurt nacjonalistyczny legitymizuje praktykę „kazachizacji” politycznych, społecznych i ekonomicznych struktur państwa, często postrzeganej jako należąca kompensacja za wieloletnią rusyfikację w czasach sowieckich. Widoczne jest „ciągłe zmniejszanie reprezentacji mniejszości w ciałach wybieralnych i w życiu publicznym” (Dave 2007, s. 136). Ten kierunek polityki prowadzi m.in. do przekazywania większości ważnych stanowisk w administracji państwowej w ręce Kazachów, nawet w tych obwodach kraju, w których stanowią oni mniejszość¹⁶.

Drugi, przeciwstawny nurt w polityce państwa podkreśla nie to, co dzieli, różnicuje, lecz to co łączy, tworzy płaszczyznę dla wspólnych, konstruktywnych działań w ramach konsolidującego się państwa. Efektem wzmożonego nacjonalizmu był bowiem wzrost obaw przedstawicieli innych, nie-rdzennych narodowości, lękających się o swoje dalsze losy. Wraz z bardzo trudną sytuacją gospodarczą po rozpadzie Związku Radzieckiego, nastroje te doprowadziły do migracji, intensywnych zwłaszcza w pierwszej połowie lat 1990¹⁷. Początkowo, przede wszystkim jeśli chodzi o emigrację Rosjan, te tendencje nie były zapewne traktowane jako szczególnie niepokojące, zważywszy na dążenie do osiągnięcia znaczniejszej przewagi liczebnej i procentowej ludności kazachskiej. Później jednak zaczęto je postrzegać jako niekorzystne zarówno dla sytuacji demograficznej, jak i gospodarczej państwa.

Idee stworzenia „państwa obywatelskiego”, złożonego z różnych grup etnicznych posiadających równe prawa, znalazły wyraz w Konstytucji Republiki Kazachstanu z 1993 roku, według której każdy obywatel tego kraju, Kazach, Rosjanin, Koreańczyk czy Polak, jest „Kazachstańczykiem”. Dla dyskursu „jedności ponadetnicznej” charakterystyczna jest emocjonalna wypowiedź Olżasa Sulejmenowa, znanego i cieszącego się wielkim szacunkiem poety i działacza społecznego, w jego posłaniu do członków parlamentu: „Dla znacznej części naszej ludności (...) Republika Kazachstanu to na razie tylko miejsce zamieszkania. Przetrywamy, jeśli każdy obywatel – Kazach, Rosjanin, Tatar, Ukrainiec, Ujgur, Koreańczyk – przedstawiciele wszystkich stu narodowości będą w pełni przekonani: «Kazachstan – to moja Ojczyzna! Jestem troskliwym gospodarzem swojej ziemi, wszystkich jej bogactw! Jestem Kazachstańczykiem»” (za: Malaeva 2000, s. 233). W podobnym duchu pisze Ardak Malaeva: „Żeby przetrwać, Kazachstan powinien ogłosić zasadę państwa ponadetnicznego, którego najwyższą wartością,

¹⁶ W 1994 roku w rękach Kazachów było np. 6 z 8 głównych stanowisk w administracji obwodu karagandyjskiego, gdzie Kazachowie stanowili mniej niż 1/5 mieszkańców. Z kolei w obwodzie pawłodarskim, gdzie Kazachów było poniżej 1/3 ogółu ludności, zajmowali oni 6 z 9 najważniejszych stanowisk administracyjnych (Dilleen 2005, s. 198).

¹⁷ W latach 1990–1999 z Kazachstanu emigrowało 2 mln 873 tys. ludzi (Žumasultanov 2005, s. 73). Jak podaje Connor Dilleen, masowy *exodus* Rosjan i przedstawicieli innych narodowości osiągnął szczyt w roku 1994, w którym kraj opuściło około 410 tys. ludności. Niemniej, badania pokazały, że główną przyczyną migracji była sytuacja ekonomiczna oraz dążenie do połączenia się z rodzinami, a pogarszające się relacje międzyetniczne wskazało jako powód wyjazdu 11% respondentów (2005, s. 192–193).

tak jak mówi się w Konstytucji Kazachstanu, jest człowiek, jego prawa i wolność” (2000, s. 257). Olivier Roy (2000, s. 174) zaznacza, że żadne inne postsowieckie państwo środkowoazjatyckie nie wprowadziło takiego wyróżnienia obywatela państwa, niezależnie od jego etnicznej przynależności. Niemniej, wielu polityków, działaczy społecznych, naukowców i publicystów w Kazachstanie sprzeciwia się tej idei, traktując jako nierealny pomysł stworzenia „narodu kazachstańskiego”, który nie może powstać w kraju zamieszkanym przez ponad 130 „narodów i narodowości” (Kšibekov 2007, s. 129–131)¹⁸.

Prezydent Nursułtan Nazarbajew w swych enuncjacjach i „przesłaniach do narodu” często podkreślał, że Kazachstan jest i będzie krajem wielu narodowości, których przedstawiciele mogą być pewni równych możliwości i perspektyw jako równoprawni obywatele Kazachstanu. Są to jednak oficjalne deklaracje, natomiast w świadomości potocznej, w dyskursie naukowym i publicystycznym oraz w praktyce administracyjnej wyraźnie przeważa etniczna koncepcja tożsamości.

Jak zauważa Roy (2000, s. 177), w krajach środkowoazjatyckich, akcentujących znaczenie etniczności, narastają sprzeczności pomiędzy ramami prawnymi wyznaczanymi przez konstytucję oraz praktyką społeczną i polityczną. Dobrym przykładem takich sprzeczności jest problem językowy. Wprawdzie znajomość języka kazachskiego nie jest warunkiem uzyskania obywatelstwa, ale od niej uzależniona jest np. możliwość otrzymania pracy w administracji państwowej. Trafne są spostrzeżenia Bhavny Dave o niewykorzystaniu w Kazachstanie możliwości zbudowania demokratycznego państwa na bazie różnorodności etnicznej. Zwraca ona również uwagę, że w istocie „koncepcja «narodu Kazachstanu», (...) zapisana w konstytucji, jest wzorowana na jej ideologicznym prekursorze, «narodzie sowieckim»” (2007, s. 135).

WIZJE ŚWIĘTA NAURYZ W KONTEKŚCIE POLITYKI ETNICZNO-NARODOWEJ KAZACHSTANU

W kazachskim dyskursie nacjonalistycznym jest miejsce także dla *Nauryzu*, opisywanego jako święto świadczące o rozwiniętej wiedzy astronomicznej dawnych Kazachów¹⁹, a jednocześnie skupiające w sobie takie wartości i przymioty koczowników, jak dobroć i życzliwość, umiejętność przebaczenia, szczodrość, gościnność, szacunek dla ludzi starszych, poczucie wspólnoty. Akcentuje się również bogactwo narodowych zwyczajów, które towarzyszyły temu świętu, poczynając od przygotowywania rytualnych potraw, poprzez różne tradycyjne gry i zabawy, do wyszukanych słownych pojedynków ludowych poetów oraz twórców i wykonawców opowieści epickich (*aqın*, *žiraw* i in.). Niektórzy badacze prowadzący

¹⁸ Olivier Roy także stwierdza: „nie wydaje się, by «kazachstańska» tożsamość mogła wykształcić się wśród Rosjan” (2000, s. 177).

¹⁹ Dowodzić miał tego fakt, że potrafili zaobserwować moment zrównania dnia z nocą. W literaturze znajdujemy też informacje, że Kazachowie wiązali początek wiosny, czyli Nowy Rok, z pierwszym gromem (Galiev 1995, s. 156–157).

studia „etnokułturowe” posunęli się tak daleko, iż początki święta Nauryz odnieśli do dawnych tradycji koczowników, od których jakoby miały przejąć je ludy rolnicze, irańskie. I tak, na przykład, Akseleu Sejdimbek (2001, s. 264) pisał, że tradycja świętowania zrównania dnia z nocą zrodziła się w życiu koczowników, a następnie od nich, za pośrednictwem Zoraty (Zoroastra), została przejęta przez Persów i święto to zostało nazwane *Nauryz*, czyli „Nowy Dzień”.

Jeżeli w dyskursie nacjonalistycznym *Nauryz* jest tak jednoznacznie kojarzony z „kazachskością”, jakie jego cechy mogły i mogą nadal być wykorzystane i rozwinięte w oficjalnie głoszonej ideologii „zgody międzyetnicznej” oraz jedności różnych grup w ramach społeczeństwa obywatelskiego? Wymienię kilka istotnych aspektów *Nauryzu*, które mogą być pomocne w jego popularyzowaniu jako święta „transetnicznego”: 1. nie jest on związany z religią, a zatem, inaczej niż na przykład święta muzułmańskie, może pełnić rolę integrującą²⁰; 2. symbolizuje radość z nadejścia wiosny, odradzania się przyrody, światło i dobro; 3. podkreśla wspólnotę, gościnność, pomoc, solidarność i zgodę; 4. zawiera silnie wyeksponowane elementy ludyczne – zabawy, gry, zawody i konkursy.

OBCHODY ŚWIĘTA NAURYZ W MIEŚCIE

Ponadnarodowe cechy *Nauryzu* zostały wykorzystane w jego oficjalnym świętowaniu w miastach Kazachstanu. W tych uroczystościach akcentuje się jego rolę jednoczącą, łączącą różne narodowości, które pragną wspólnie radować się z nadejścia wiosny, symbolicznego przezwyciężenia tego, co złe (także w stosunkach międzyetnicznych) i otwierać się na dobro, współpracę, solidarność. Prezydent Nursułtan Nazarbajew, inaugurując doroczne obchody w Ałmaty czy w obecnej stolicy, Astanie, niejednokrotnie wymieniał wprost te idee jako podstawowy sens święta.

Miejski *Nauryz* ma charakter eklektyczny. Niewątpliwie, eksponuje się szczególnie elementy kazachskości, którą wyraża m.in. gościnność, szczodrość, nieodłączne od tego święta poczęstunki potrawami kazachskimi (przede wszystkim obrzędową zupą *nawrız köže*, a także kumysem oraz sfermentowanym mlekiem wielbłądzicy – *šubat*) urządzane w jurtach stawianych w centralnych punktach miasta. Część tych przedsięwzięć jest sponsorowana przez instytucje państwowe, ale w jurtach wydają poczęstunek także przedstawiciele miejscowego biznesu oraz różnych organizacji, które chcą zareklamować swoją działalność. Widoczna jest ważna rola Kazachów w starszym wieku, obojga płci, ubranych w stroje narodowe, którzy witają i goszczą przybyłych oraz udzielają tradycyjnego błogosławieństwa (*bata*).

Organizuje się pokazy walk, wyścigi konne, kazachskie gry i zabawy, sokolnicy demonstrują umiejętności swoich wyszkolonych ptaków. Występują również kazachskie zespoły folklorystyczne. W Ałmaty można skorzystać z okazji przejażdżki na świątecznie przystrojonym koniu lub wielbłądzie w zamkniętych dla ruchu

²⁰ Igor Lipovsky zwraca uwagę, że obecnie władze wszystkich nowych państw środkowoazjatyckich podkreślają przedmuzułmańskie pochodzenie tego święta (2003, s. 317).

samochodowego fragmentach ulic miasta, na przykład w pobliżu dawnego gmachu parlamentu. Urządzane są konkursy na najpiękniejszą jurkę albo największy *bawırsaq*²¹. Mogą się tutaj wykazać inwencją aktywni organizatorzy i uczestnicy Nauryzu, przy czym w działaniach tych często znajduje wyraz solidarność sąsiedztw czy poszczególnych dzielnic miasta.

Przygotowując *Nauryz* dba się jednak także o prezentację tradycji nie-kazachskich. W pochodach świątecznych uczestniczą przedstawiciele różnych ośrodków kulturalnych, ubrani w stroje narodowe, a w występach estradowych urządzanych w wielu punktach miasta, tradycyjne pieśni i tańce prezentują zespoły folklorystyczne – rosyjskie, ukraińskie, białoruskie, czeczeńskie, ujugurskie czy koreańskie. Niektóre rozrywki i pokazy mają już z założenia charakter ponadnarodowy. Eitzen (1999, s. 84–91) opisuje na przykład odgrywane na placach Ałmaty spektakle w rodzaju *variétés* albo wodewilu, w których biorą udział grupy wielonarodowe. Repertuar obejmuje piosenki, skecze i scenki komediowe w różnych językach i odwołujące się do różnych tradycji.

W tym czasie szczególnie kwitnie handel uliczny, przy czym sprzedaje się zarówno pamiątki i wyroby rzemiosła nawiązujące do wzorów kazachskich, jak i rosyjskich. Ponadto można spotkać stoiska z akcesoriami muzułmańskimi, takimi jak różańce, amulety z modlitwami z Koranu, czapeczki wkładane przez mężczyzn podczas modłów czy literatura religijna. Na ulicach handluje się też różnorodnym jedzeniem i napitkami, nie tylko tymi tradycyjnymi, jak kumys. Konsumuje się je często w parkach, na trawnikach, gdzie ludzie skupiają się w świętujące wspólnie, mniejsze lub większe grupki²².

Do tego dochodzą takie atrakcje, przeznaczone dla wszystkich pragnących rozrywki, jak pokazy fajerwerków oraz wszechobecna muzyka popularna w wykonaniu najróżniejszych zespołów miejscowych i zapraszanych na tę okazję z innych krajów, na przykład z Rosji czy z Turcji. W nocy place miasta zmieniają się w wielkie młodzieżowe dyskoteki.

Dodać trzeba, że *Nauryz* jest również obchodzony w szkołach i na uczelniach, gdzie organizuje się konkursy, występy i poczęstunki. Podobne imprezy świąteczne odbywają się w niektórych zakładach pracy oraz różnych urzędach i instytucjach państwowych. Zdaniem Eitzen (1999, s. 97) jest to przejaw swoistej „prywatyzacji” miejskiego *Nauryzu*, zawężania go do pewnych środowisk, co sprzeczne jest z zasadniczą ideą wspólnoty i solidarności²³. Wydaje się jednak, że owe „dodatkowe” obchody mogą służyć wzmocnieniu solidarności takich węższych środowisk, nie kolidując z powszechnym świętowaniem.

²¹ Tradycyjna bułeczka/ciastko, smażone w głębokim oleju.

²² Studentka turkologii w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która obserwowała przebieg „święta wiosny” w Ałmaty w 2008 roku, napisała do mnie: „Ilość śmieci po obchodach Nauryzu znacznie przewyższyła ilość dobrych wrażeń”!

²³ Hilda Eitzen cytuje wypowiedź pewnego kazachskiego naukowca, który wyrażał zniecierpliwienie podejściem do święta Rosjan, wykorzystujących gościnność Kazachów: „My, Kazachowie, mamy tradycję gościnności, szczególnie podczas *Nawrıız*, otwieramy nasze domy i serca, ofiarujemy jedzenie i picie. (...) Rosjanie przychodzą i wypychają kieszenie i torby jedzeniem...” (1999, s. 97).

Obchody tego święta cieszą się ogromną popularnością wśród ludności, do czego z pewnością przyczyniają się podtrzymywane chętnie tradycje świąt czasów sowieckich, takich jak bardzo celebrowany Dzień Kobiet czy Dzień Zwycięstwa, który jest wielkim świętem weteranów II wojny światowej (a właściwie – Wielkiej Wojny Ojczyźnianej). Związane z tymi świętami tzw. *narodnoe gulanie* („zabawa ludowa”) jest nadal ulubioną rozrywką mieszkańców Kazachstanu, która doskonale realizuje się także w świętowaniu *Nauryzu*.

Obserwując obchody *Nauryzu* w Ałmaty w drugiej połowie lat 1990., dostrzegłam, że miejskie „święto wiosny” stawało się coraz bardziej wielokulturowe i eklektyczne, łączące rozmaite tradycje, apelujące do ludzi o różnej afiliacji etnicznej i w różnym wieku. Wydaje się, że jeśli szczególnie akcentowany jest areligijny charakter *Nauryzu*, może on doskonale pełnić rolę święta ponadnarodowego, integrującego. Nie jest świętem postsowieckim i zarazem odwołuje się do lokalnych tradycji. Tradycje te mogą być przyjęte jako własne przez członków różnych grup etnicznych. Przedstawiciele grup nie-rdzennych mogą czerpać z kojarzonych z tym świętem idei współdziałania, równości, jedności, radości z odradzania się przyrody.

ŚWIĘTOWANIE NAURYZU NA WSI W POŁUDNIOWYM KAZACHSTANIE

Nie miałam, niestety, okazji obserwować przebiegu święta *Nauryz* w środowisku wiejskim. Jego obchody w okolicy Szymkentu i Kyzyl Ordy, w południowym Kazachstanie, opisała Hilda Eitzen (1999, s. 91–96)²⁴. Nieliczne wzmianki na ten temat, również odnoszące się do terenów południowego Kazachstanu (okolice miasta Turkiestan) można znaleźć w przywoływanym już opracowaniu Bruce’a Privratsky’ego (2001). Relacje te świadczą o odmiennym charakterze świętowania *Nauryzu* w rejonach, w których dominuje ludność kazachska. Eitzen stwierdziła, że nabrał on tam charakteru najważniejszego święta narodowego, które wyraźnie podkreśla tradycje kazachskie, a jednocześnie muzułmańskie. Jest okazją do zaprezentowania bogactwa obyczajów Kazachów i ożywienia ich dumy narodowej. Celebracje inauguruje mułła modlitwami z Koranu i muzułmańskim błogosławieństwem. W świadomości mieszkańców tej części Kazachstanu *Nauryz* jest traktowany jak *ayt*, muzułmańskie święto, podobnie jak *Ramadan* czy *Qurban Ayt*. Privratsky także zwraca uwagę, że Kazachowie nazywają często *Nauryz* „muzułmańskim Nowym Rokiem”, „ponieważ wszystko, co godne szacunku, co odziedziczyliśmy po przodkach i co dzielimy z innymi ludami muzułmańskimi, jest *ipso facto* muzułmańskie” (2001, s. 88). Taka transformacja święta niezwiązanego z religią muzułmańską wydaje się wynikać właśnie z jego przypisania do „prastarych tradycji kazachskich” oraz skojarzenia „kazachskość” (*qazaqılıq*) z „muzułmańskością” (*musılmanşılıq*), szczególnie silnego w południowej części Kazachstanu.

* * *

²⁴ Wydaje się jednak, że nie prowadziła tam bezpośredniej obserwacji obchodów *Nauryzu*; oparła się na wypowiedziach informatorów, relacjach prasowych oraz telewizyjnych z 1993 roku.

W miejskim *Nauryzie* dominuje ideologia harmonii, wspólnoty, solidarności międzyetnicznej. W nauryzowej mikroskali – celebracji święta w środowisku wiejskim południowego Kazachstanu – znalazł wyraz inny, nacjonalistyczny nurt polityki etnicznej państwa. Wiejskie rejony południowego Kazachstanu cechuje większy niż w innych częściach kraju tradycjonalizm i silniejsza rola islamu. *Nauryz* stał się wyrazem tych właśnie wartości. Cechy wspólnotowe święta, akcentujące jedność, solidarność, zgodę, nie zostały tam wykorzystane do budowania ponadetnicznej płaszczyzny porozumienia, lecz do podkreślenia wewnętrznej spójności i odrębności kulturowej, w tym religijnej, Kazachów. To samo święto, w tym samym czasie, ale w innym kontekście zyskało odmienne znaczenie niż w środowisku miejskim. Stało się mianowicie impulsem do różnicowania etnicznego i kulturowego, wyodrębniania i przeciwstawiania sobie różnych tradycji. Słusznie zauważa Eitzen, że *Nauryz*, podobnie jak niektóre inne święta narodowe, jest wykorzystywany w polityce państwa, dla której charakterystyczna jest podstawowa sprzeczność między koniecznością uwzględnienia rzeczywistości multietnicznego państwa a promocją kazachskości (1999, s. 73). Z pewnością „święto wiosny” szczególnie dobrze nadaje się do tych celów, bo jest wyjątkowo elastyczne. Z jednej strony może być akcentowane jego niemuzułmańskie pochodzenie i niesione przezeń uniwersalne wartości, z drugiej strony natomiast może być ono przedstawiane jako część tradycyjnej spuścizny narodu kazachskiego, a nawet jeden z wyróżników „kazachskości”, zyskując zarazem sankcję religijną.

LITERATURA

- Abdygaliev Berik 2007, *Kazahskaja missiâ. Sbornik statej*, Dajk-Press, Almaty.
- Argynbaev Halel 1995, Zaključenie, [w:] *Kazahi. Istoriko-ëtnografičeskoe issledovanie*, red. G.E. Tajžanova, Kazachstan, Almaty, s. 308–312.
- Attar Ali 1998, Nawruz in Tajikistan: ritual or politics? [w:] *Post-Soviet Central Asia*, red. T. Atabaki, J. O’Kane, Tauris Academic Studies, London–New York, s. 231–247.
- Babadzan Alain 2000, Anthropology, nationalism and „the invention of tradition”, *Anthropological Forum*, vol. 10, no. 2, s. 131–155.
- Bacon Elizabeth E. 1980, *Central Asians under Russian rule. A study in culture change*, Cornell University Press, Ithaca–London.
- Dave Bhavna 2007, *Kazakhstan. Ethnicity, language and power*, Routledge, Milton Park–New York.
- Demidov M. S. 2002, *Postsovetskij Turkmenistan*, Izdatel’stvo Natalis, Moskva.
- Dilleen Connor 2005, *The international dimensions of nationalism in Central Asia: can the relationship between international security, state sovereignty and emerging ethnonationalism be reconciled in post-Soviet Central Asia?* <http://unsworks.unsw.edu.au/vital/access/services/Download/unsworks:918/SOURCE02?view=true>.
- Eitzen Hilda C. 1999, Nawrız in Kazakhstan: scenarios for managing diversity, [w:] *Contemporary Kazaks: Cultural and social perspectives*, red. I. Svanberg, Curzon Press, Richmond, s. 73–101.
- Galiev Anuar 1995, Reaktualizaciâ kosmosa v obrâdah tûrkov, [w:] *Kul’tura kočevnikov na rubeže vekov (XIX–XX, XX–XXI vv.): problemy genezisa i transformacii*, red. N.Ž. Šahanova, Asociaciâ Rafah, Almaty, s. 152–159.

- Hobsbawm Eric 2008, Wprowadzenie. Wynajdywanie tradycji, [w:] *Tradycja wynaleziona*, red. E. Hobsbawm, T. Ranger, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 9–23.
- Kalyšev A. B. 1995, Narodnye prazdniki i igry, [w:] *Kazahi. Istoriko-ětnografičeskoe issledovanie*, red. G.E. Tajžanova, Kazachstan, Almaty, s. 196–206.
- Karmyševa D.ž. H. 1986, Zemledeľčeskaâ obrâdnost' u kazahov, [w:] *Drevnie obrâdy, verovaniâ i kul'ty narodov Srednej Azii. Istoriko-ětnografičeskie očerki*, red. V.N. Basilov, Nauka, Moskva, s. 47–70.
- Kenžeahmetuly Seit 2000, Tradicii Nauryza, *Kazahstanskaja pravda*, 22.03.
- Kratkie itogi... 1999, *Kratkie itogi perepisi naseleniâ 1999 goda v Respublike Kazahstan. Statističeskij sbornik*, red. A.A. Smailov, Agentstvo Respubliki Kazahstan po statistike, Almaty.
- Kšibekov Dosmuhamed 2007, *Nacional'naâ idea (ot ètničeskikh čuvstv do ideologii)*, Dajk-Press, Almaty.
- Lipovsky Igor 2003, The awakening of Central Asian Islam, [w:] *Islam. Critical concepts in sociology*, vol. I, *Islam as religion and law*, red. B.S. Turner, Routledge, London–New York, s. 313–332.
- Malaeva Arđak 2000, *Nadètničeskaâ identičnost' ili kazahi i russkie v Kazahstane*, b.w., Almaty.
- Mustafina Raušan M. 2003, Nauryz: iranske istoriko-kul'turnye zaimstvovaniâ v kazahskikh obrâdovyh prazdnikah, [w:] *Central'naâ Aziâ: dialog civilizacij v XXI veke. Materialy Meždunarodnoj konferencii*, Dajk-Press, Almaty, s. 106–111.
- Naumova O. B. 1992, Nekotorye aspekty formirovaniâ sovremennoj bytovoj kul'tury kazahov v mnogonacional'nyh rajonach Kazahstana, [w:] *Sovremennoe razvitie ètničeskikh grupp Srednej Azii i Kazahstana*, č. 1, red. A.N. Žilina, S.V. Češko, Rossijskaâ Akademiya Nauk, Institut ètnologii i antropologii im. N.N. Mikluho-Maklaâ, Moskva, s. 5–50.
- Privratsky Bruce G. 2001, *Muslim Turkistan: Kazak religion and collective memory*, Curzon Press, Richmond.
- Razdykova G. M. 2007, Religioznyj sinkretizm kazahov, [w:] *Religioznye verovaniâ i obrâdy kazahov*, red. E.M. Aryn i in., Altyn kitap, Astana, s. 261–303.
- Roy Olivier 2000, *The new Central Asia: the creation of nations*, I.B. Tauris Publishers, London–New York.
- Šahanova Nurilâ 1998, *Mir tradicionnoj kul'tury kazahov (ětnografičeskie očerki)*, Qazaqstan, Almaty.
- Schatz Edward 2004, *Modern clan politics: the power of „blood” in Kazakhstan and beyond*, University of Washington Press, Seattle–London.
- Sejdimbek Akseleu 2001, *Mir kazahov. Ėtnokul'turologičeskoe pereosmyslenie*, Rauan, Almaty.
- Snesarev Gleb P. 1969, *Relikty domusul'manskih verovanij i obrâdov u uzbekov Horezma*, Nauka, Moskva.
- Tabyšalieva Anara 1993, *Vera v Turkestan (Očerki istorii religii Srednej Azii i Kazahstana)*, AZ-MAK, Biškek.
- Žumasultanov T. Ž. 2005, *Narod Kazahstana: sovremennoe sostoânie narodonaseleniâ v Respublike Kazahstan*, Klassika, Almaty.

DANUTA PENKALA-GAWĘCKA

THE MICROPOLITICS OF ETHNICITY. CELEBRATIONS
OF SPRING FESTIVAL *NAWRIZ* IN POST-SOVIET KAZAKHSTAN

Key words: ethnicity, ethnic politics, Kazakhstan, spring festival, Nawriz

The ethnic politics of the state government in post-Soviet Kazakhstan is marked by two main trends. One puts stress on special role and privileges of the titular ethnic group – the Kazakhs, while the other emphasizes the idea of agreement and cooperation between different ethnic groups in this

multi-ethnic society. In this article I present the old spring festival of Iranian, Zoroastrian origin, Nawriz (*Nawrīz*), which has become one of the central post-Soviet official celebrations in Kazakhstan, as well as in the other Central Asian countries, and is popular among the wide public as a holiday of joy, goodness, blessings and entertainment. This occasion is particularly interesting as an event which reflects both contradictory trends in the state ethnic politics. Nawriz celebrations in big cities, like Almaty, are a forum for promoting consensus between different ethnic groups, and the festival is presented as a secular event and a vehicle of universal values that appeal to all people irrespective of nation, religion, gender or age. However, the other features of Nawriz are stressed during its celebrations in the rural setting of southern Kazakhstan. In those Kazakh-dominated regions Nawriz has attained the status of the most important national Kazakh holiday and, moreover, it has come to be strongly identified with an Islamic heritage. The same festival in different social and ethnic contexts manifests different and even contradictory meanings and functions, and can be used for different purposes connected with ethnic interests and state politics.

D.P-G.

Adres Autorki:

Dr hab. Danuta Penkala-Gawęcka
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM
ul. św. Marcin 78, 61-809 Poznań
e-mail: danagaw@amu.edu.pl



Krzyż pozostawiony w opuszczonym domu w Kadzidle. Fot. T. Madej, 2007.